

Uloga civilne zaštite i sistem osmatranja i obavještanja pri organiziranju zaštite i spašavanja u obalnom moru SFRJ

UDK 355.02:913(26) (497.1)

Spašavanje ljudskih života na moru jedna je od najplemenitijih i najhumanijih djelatnosti organiziranog društva, izraz ljudske solidarnosti i tradicionalne humanosti pomoraca. Uspješnost ove složene djelatnosti može osigurati samo **besprijekorna organizacija, usklađenost napora svih sudionika i odgovarajuća oprema.**¹

Zaključci usvojeni na simpoziju »Spašavanje ljudskih života i preživljavanje na moru i priobalju«, kojeg su od 5 — 6. listopada 1971. godine organizirali na Hvaru Institut za pomorsku medicinu u Splitu i Odjel za pomorsku medicinu Društava za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije, predstavljaju osnovu za reorganizaciju i unapređenje službe spašavanja u obalnom moru SFRJ.

Naša je zemlja potpisnik Međunarodne konvencije za zaštitu ljudskog života na moru od 1974. godine, čime je preuzela obavezu organiziranja službe spašavanja i pružanja pomoći na moru. No, moramo konstatirati da u obalnom moru SFRJ još uvijek ne postoji efikasna, organizirana i objedinjena služba osmatranja, traganja, spašavanja i pružanja pomoći unesrećenima, a sudionici u akcijama traganja i spašavanja nisu međusobno povezani ni koordinirani.

Geografske i hidrometeorološke karakteristike istočne obale Jadrana, intenzitet pomorskog saobraćaja te nagli razvoj nautičkog turizma također nameću potrebu za uspostavljanje jedinstvene, cjelovite i efikasne organizacije spašavanja unesrećenih u našem obalnom moru.

Sudionici Simpozija utvrdili su potrebu da se razvije integralna i jedinstvena **služba pružanja pomoći i spašavanja na moru kao element civilne zaštite**, te da ona dobije odgovarajuću važnost i mjesto kao vrlo značajan element stabilnosti sistema obrane zemlje, a u skladu s međunarodnim konvencijama, zadacima koncepcije općenarodne obrane i principa socijalističkog humanizma.²

Iz važnosti Jadranskog mora za ekonomski, privredni i turistički razvoj Jugoslavije proizlazi zahtjev za sagledavanjem i shvaćanjem potrebe očuvanja i zaštite prirodnih ljepota Jadrana i cijelog pomorskog dobra, kao i zaštite i spašavanja ljudskih života i materijalnih dobara u slučaju elementarnih nepogoda i drugih nesreća i opasnosti u našem obalnom moru.

Zahtjevi što se postavljaju pred takvu organizaciju u eventualnoj nesreći, prije svega su organiziranost uz korištenje postojeće materijalno tehničke baze i stručne osposobljenosti korisnika plovnih objekata i svih nosilaca i sudionika u spašavanju.

Zaštita i spašavanje od opasnosti na moru,

predstavlja jedan od najhumanijih djela čovjeka prema čovjeku. Civilna zaštita ima na tom polju nezamjenjivu ulogu! To nameće potrebu razmatranja civilne zaštite i službe osmatranja i obavještanja na Jadranskom moru, otocima i kopnu.

Plan zaštite i spašavanja na moru i organizaciju snaga za zaštitu i spašavanje treba zasnovati na analogiji s planovima drugih mjera civilne zaštite, kao i osnovama organiziranja popune, opremanja, namjene i zadacima drugih snaga civilne zaštite, s uvažavanjem postojećih potencijalnih opasnosti i karakteristika Jadranskog mora.

S obzirom da je problem ovog rada bio neistražen sa stajališta uloge i zadataka civilne zaštite u zaštiti i spašavanju na moru trebalo je prethodno utvrditi **subjekte** koji su dužni, odnosno koji bi mogli pridonijeti efikasnijoj zaštiti i spašavanju od elementarnih nepogoda, tehničkih nesreća i drugih opasnosti u unutrašnjem obalnom moru.

Rad na analizi stanja zaštite i spašavanja na moru i iznesenih prijedloga, te razgovori i konzultacije s osobama čija je djelatnost neposredno ili posredno vezana za zaštitu i spašavanje na moru, rezultirali su saznanjem o **nepostojanju nosioca, koordinatora i pokretača ka promjenama**. On bi imao prava i obavezu objediniti i organizirati postojeće snage, planski i organizacijski osmisliti i povezati sve neposredne i posredne, odnosno potencijalne sudionike u ostvarivanju preventivnih i operativnih mjera zaštite i spašavanja ljudskih života u obalnom moru SFRJ Jugoslavije.

Civilna zaštita u SFRJ predstavlja najširi oblik organiziranja, pripremanja i udjela radnih ljudi i građana, osnovnih i drugih organizacija udruženog rada, radnih zajednica, mjesnih zajednica, drugih samoupravnih organizacija i zajednica, društveno-političkih i drugih društvenih organizacija i društveno-političkih zajednica u zaštiti i spašavanju ljudi, materijalnih i drugih dobara od posljedica razaranja, elementarnih nepogoda i svih drugih vrsta opasnosti i nesreća.³ Radi otkrivanja i praćenja tih opasnosti i nesreća, radi obavještenja o tim opasnostima i drugim značajnim pojavama, društveno-političke zajednice organiziraju sistem osmatranja i obavještanja u okviru jedinstvenog sistema u SFRJ.⁴

Civilna zaštita kao dio jedinstvenog sistema općenarodne obrane i društvene samozaštite SFR Jugoslavije u organskoj sprezi sa sistemom osmatranja i obavještanja jeste nosilac i realizator humanitarne obaveze naše zemlje u orga-

niziranju službe spašavanja na moru, preuzete potpisivanjem međunarodnih konvencija koje tretiraju spašavanje na moru.

Hidrometeorološke karakteristike i opasnosti na Jadranu i njihov utjecaj na sigurnost plovidbe

Premda Jadransko more spada u toplija mora, njegova temperatura oko 11°C u zimi, odnosno 4 — 6 °C na njegovom otvorenom sjevernom dijelu, ili pak i 0°C uz samu obalu predstavlja otežavajuću okolnost pri nesrećama na moru u zimskom periodu.

U uskim prolazima **morske struje** su vrlo izražene i promjenjiva smjera. One predstavljaju opasnost za manje čamce bez motora i plivače.

Česte **izmjene ciklona** karakteristične su za zimske prilike na Jadranu. Tad nastupaju dvije tipične meteorološke situacije vezane za dva glavna vjetrova: buru i jugo. Oni osjetno utječu na plovidbu jer često dostižu olujnu jačinu. Uslijed naglih prijelaza s juga na buru nastupa jugozapadni i zapadni vjetar, koji uzrokuju relativno **teško more**.

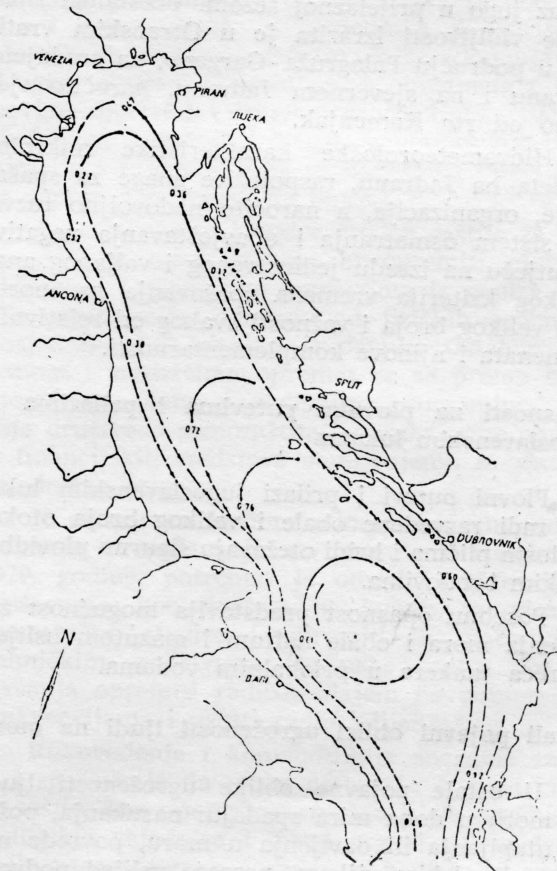
Na južnom Jadranu najčešće pušu olujna šiloka, a na sjevernom olujne bure.

Olujni vjetrovi jačine 7 Bf. i više pušu uglavnom u zimskom periodu, dok su kratkotrajne ljetne nevere vrlo opasne na području Kvarnera.

Jaki i olujni vjetrovi naročito utječu na plovidbu u uskim prostorima i prilazima luka, te za vrijeme boravka brodova na sidrištu.

Ukrižani valovi koji nastaju zbog promjena smjera vjetrova, predstavljaju opasnost za manje brodove u svakom kursu.

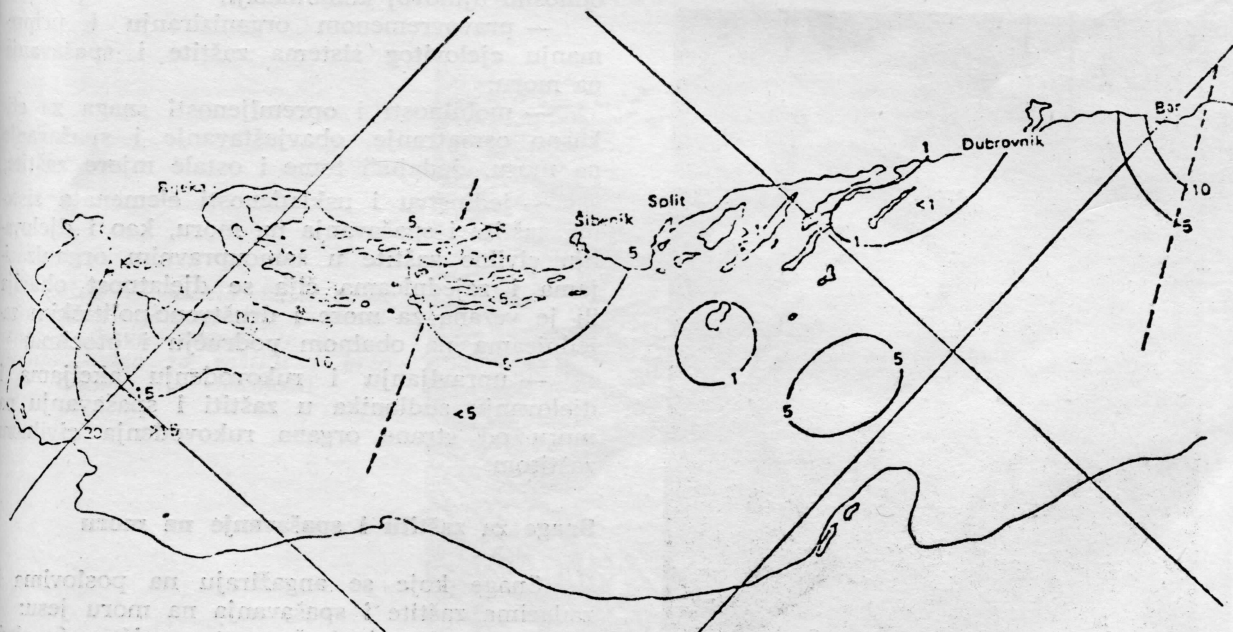
Valovi od 2,4 — 3,6 m visine opažaju se gotovo u svim dijelovima Jadrana, no s različitim vjerojatnošću. Dvostruko rjeđe uočavaju se valovi od 3,7 — 6,1 m visine. Najveće valove

Shematski prikaz struja u površinskom sloju zimi (od 0,30 m)

(od 6,1 — 9,2 m) susrećemo samo u području šireg Kvarnera i šireg Otranta.

Kvarner južno od Rijeke i istočna obala Istre maglom su najbogatije područje Mediterana (do 50 dana godišnje). Magla se najčešće jav-

Srednji godišnji broj dana s pojavom magle na istočnoj obali Jadrana (Reguliranje plovidbe Jadrana, Institut prometnih znanosti, Zagreb 1980, sl. 3.)

lja uz jugo u prijelaznoj sezoni. Učestalost smanjene vidljivosti izrazita je u Otranskim vratima, u području Palagruža - Gargano, na srednjem Jadranu i na sjevernom Jadranu, naročito sjeverno od rta Kamenjak.

Hidrometeorološke karakteristike mikroklimata na Jadranu, raspoložive snage za spašavanje, organizacija, a naročito nedovoljno razvijen sistem osmatranja i obavještanja negativno utječu na izradu jedinstvenog i valjanog analitičkog kriterija vremena spašavanja na moru, radi velikog broja i važnosti svakog od relativnih elemenata i njihove komplementarnosti.

Opasnosti na plovnim putevima i prilazima jugoslavenskim lukama

Plovni putevi i prilazi jugoslavenskim lukama radi razvedene obale i velikog broja otoka, te dosta pličina i hridi otežavaju sigurnu plovidbu velikim brodovima.

Posebnu opasnost predstavlja mogućnost za gađenja mora i obale naftom i mazutom uslijed nesreća tankera u priobalnim vodama.

Ostali pojavni oblici ugroženosti ljudi na moru

U ostale pojavne oblike ugroženosti ljudi na moru u doba mira spadaju: nasukanja, požari, utapljanja ili davljenja u moru, povrede nanijete brodskim vijkom, nesreće uslijed podvodnih eksplozija, sudari, havarije pogonskih strojeva, poremećaj stabiliteta broda, i dr.

Pravna regulativa o spašavanju na moru

Međunarodni propisi o spašavanju na moru, a naročito Međunarodna konvencija o traganju i spašavanju na moru iz Hamburga 1979. godine,

Ozlijede brodskim vijkom (prema Molfinou i Zanniniu)

predstavljaju pravnu osnovu za formiranje efikasne organizacije osmatranja i obavještanja traganja i spašavanja unesrećenih ljudi na moru.

Postojeći propisi u SFRJ neprecizno određuju nosioce organizacije spašavanja ljudi na moru. Iz tog razloga potrebno je dopuniti sa veznim i republičkim zakonom koji tretira spašavanje na moru, te donijeti jedinstvene podzakonske propise koji će precizirati postupke, redoslijed i odnose sudionika pri spašavanju u obalnom moru SFRJ.

Uloga civilne zaštite i sistema osmatranja i obavještanja pri organiziranju zaštite i spašavanja u obalnom moru SFRJ

Važeći propisi o organiziranju civilne zaštite i sistema osmatranja i obavještanja kao elementa jedinstvenog sistema općenarodne obrane i društvene samozaštite u SFRJ, omogućuju postavljanje organizacije spašavanja na moru koja bi bila zasnovana na načelima njihovog organiziranja i funkcioniranja. Ona uključuje sve raspoložive snage i sredstva, njihovo objedinjavanje, koordiniranje i rukovođenje u realizaciji preventivnih i operativnih mjera zaštite i spašavanja u obalnom moru SFRJ.

Da bi pripreme za zaštitu i spašavanje na moru bile usklađene s realnim potrebama i mogućnostima društvene sredine koja ih organizira i provodi, one se moraju temeljiti na slijedećim načelima:

- svestranom uključivanju radnih ljudi i građana, njihovom permanentnom osposobljavanju za zaštitu, spašavanje i otklanjanje opasnosti na moru;

- upotrebi postojećih organizacijskih oblika u društvu i svih raspoloživih materijalno-tehničkih potencijala za zaštitu i spašavanje na moru na proizvodnom i teritorijalnom principu odnosno njihovoj kombinaciji;

- pravovremenom organiziranju i pripremanju cjelovitog sistema zaštite i spašavanja na moru;

- mobilnosti i opremljenosti snaga za efikasno osmatranje, obavještanje i spašavanje na moru, dodajući tome i ostale mjere zaštite

- jedinstvu i usklađenosti elemenata sistema zaštite i spašavanja na moru, kao i djelovanju civilne zaštite u samoupravnim organizacijama i zajednicama čija se djelatnost obavlja ili je vezana za more i društveno-političkim zajednicama na obalnom području i otocima;

- upravljanju i rukovođenju akcijama i djelovanju sudionika u zaštiti i spašavanju na moru od strane organa rukovođenja civilnom zaštitom.

Snage za zaštitu i spašavanje na moru

Snage koje se angažiraju na poslovima zadacima zaštite i spašavanja na moru jesu:

- sposobno i obučeno stanovništvo (u okviru osobne i uzajamne zaštite),

— kadrovi i sredstva organizacija udruženog rada i drugih samoupravnih organizacija i organa čija se djelatnost obavlja ili je vezana uz more;

— stručne i naučne institucije;

— jedinice opće namjene i specijalizirane jedinice civilne zaštite radnih organizacija, mjesnih zajednica i društveno-političkih zajednica;

— jedinice Jugoslavenske ratne mornarice,

— pomorske jedinice teritorijalne obrane; snage zrakoplovstva (civilne, vojne, sportske, milicijske), kao i

— organi rukovođenja, zavisno od specifičnosti i opsega nezgode i uvjeta u kojima se dogodila.

Sve je prisutnija potreba za organiziranjem posebnih snaga zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara na moru od posljedica elementarnih nepogoda, drugih nesreća i opasnosti:

Postojeće **jedinice civilne zaštite opće namjene** primorskih mjesnih zajednica i organizacija udruženog rada čija se djelatnost obavlja ili je vezana za more, uz kadrovsku i materijalno-tehničku dopunu sredstvima iz mjesnih izvora, mogu uspješno izvršiti najrazličitije poslove vezane za zadatke zaštite i spašavanja na moru u okviru svojih mogućnosti i potreba.

Broj, sastav i jačina **specijaliziranih jedinica civilne zaštite za spašavanje na moru** utvrđuju se na osnovi procjene ugroženosti društveno-političkih zajednica, mjesnih zajednica i organizacija udruženog rada od elementarnih nepogoda i drugih nesreća, raspoloživih ljudskih i materijalnih mogućnosti za zaštitu i spašavanje i dr.

One se formiraju od obveznika civilne zaštite i dobrovoljaca — posjednika ili korisnika plovniha objekata, a ojačavat će se (dopunjavati) drugim obučanim osobljem i obveznicima (članovima sportskih i drugih organizacija) i stručnim ljudstvom iz radnih i drugih samoupravnih organizacija i zajednica čija se djelatnost obavlja ili je neposredno vezana za more.

Specijalizirane jedinice civilne zaštite za spašavanje na moru trebalo bi opremiti plovniha objektima i tehničkim sredstvima iz popisa radnih organizacija, odnosno od fizičkih osoba — posjednika i korisnika sredstava. Ostalom opremom i sredstvima opremit će se prema srednjoročnom planu i godišnjim programima razvoja društvene samozaštite i općenarodne obrane iz financijskih sredstava namijenjenih za vlastite zajedničke pripreme.

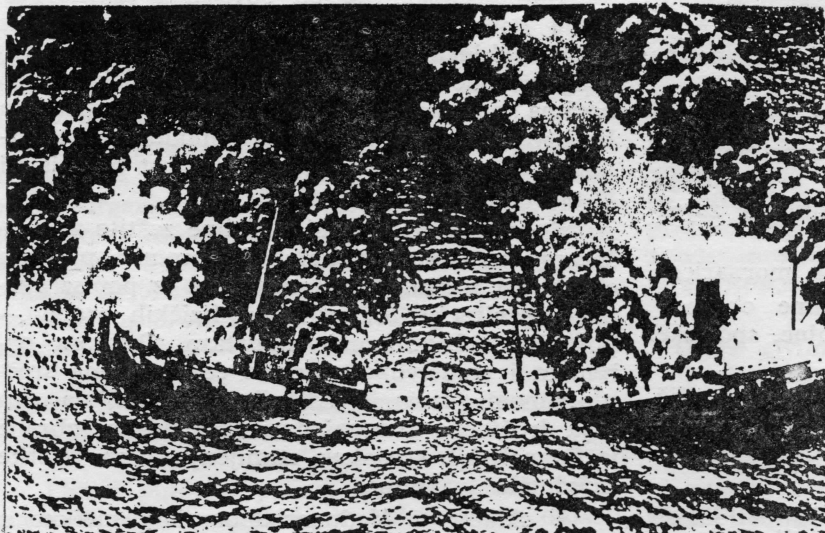
U skladu sa Međunarodnom konvencijom o traganju i spašavanju na moru, iz Hamburga 1979. godine, potrebno je odrediti rukovodioca spašavanja, koordinatora na kopnu, te odrediti osmatračke stanice i opremiti ih materijalno-tehničkim sredstvima. Općinske centre obavještanja opremiti radio-uređajem na pomorskim frekvencijama i uvesti radio bdijenje.⁵

Rukovođenje i komandiranje snagama zaštite i spašavanja na moru ostvaruju štabovi civilne zaštite kao operativno-stručna tijela društveno-političkih zajednica i drugi organi rukovođenja civilnom zaštitom u suradnji s nadležnim općinskim organima. S obzirom da je zaštita i spašavanje na moru vrlo obimno i složeno područje, u sistemu civilne zaštite potrebno je razmotriti potrebe i mogućnosti formiranja **operativne grupe** štaba civilne zaštite za koordinaciju priprema i povezivanje svih potencijala koji se mogu an-

Sve češća zagađenja naše obale zahtijevaju efikasan sistem osmatranja i obavještanja, te organiziranja snaga za zaštitu i brzo otklanjanje opasnosti

Požar na brodu

gažirati na zaštiti i spašavanju u obalnom moru SFRJ.

Plan organiziranja i djelovanja (upotrebe) snaga za zaštitu i spašavanje na moru treba zasnovati na realnim procjenama moguće ugroženosti ljudi, materijalnih i drugih dobara u obalnom moru SFRJ, te procjeni vlastitih snaga i mogućnosti za otkrivanje, zaštitu, spašavanje i otklanjanje posljedica. On predstavlja osnovu za izradu planova razvoja civilne zaštite i planova osmatranja i obavještavanja u društvenim planovima društveno političkih zajednica, planovima i programima razvoja organizacija udruženog rada, mjesnih zajednica i drugih samoupravnih organizacija i zajednica u pomorskom području. Normalno, shvaćajući CZ sastavnim dijelom sistema DSZ.

Z a k l j u č a k

Civilna zaštita ima nezamjenjivu ulogu u zaštiti i spašavanju ljudi materijalnih i drugih dobara u obalnom moru SFRJ uslijed opasnosti od elementarnih nepogoda, tehničkih i drugih nesreća i ratnih djelovanja.

Spašavanje na moru predstavlja proširenje postojećih zadataka i područja primjene i djelovanja civilne zaštite i sistema osmatranja i obavještavanja u mirnodopskim i drugim uvjetima.

Organi rukovođenja civilnom zaštitom moraju preduzeti zadatak izgradnje i oživotvorenja jedinstvenog i efikasnijeg sistema zaštite ljudi, materijalnih i drugih dobara u obalnom moru SFRJ, kao i rukovođenje akcijama spašavanja i otklanjanja posljedica.

Priobalne mjesne zajednice i organizacije udruženog rada čija se djelatnost obavlja ili je vezana za more mogu uspješno izvršavati dio

zadataka zaštite i spašavanja na moru uz dopunu radnju i dopunu postojećih jedinica civilne zaštite opće namjene stručnim kadrovima i dobrovoljcima, te materijalno-tehničkim sredstvima prema konkretnim mogućnostima.

Specijalizirane jedinice civilne zaštite za spašavanje na moru predstavljaju manevarsku snagu civilne zaštite na moru sposobnu za izvršavanje najrazličitijih i složenih zadataka spašavanja ljudi materijalnih i drugih dobara od nesreća i drugih opasnosti.

Organiziranje i objedinjavanje sistema osmatranja i obavještavanja na jadranskom području preduvjet je efikasne organizacije CZ na Jadranu. Ovo je dovoljan problem za zasebno znanstveno istraživanje čiji bi rezultati predstavljali veliku praktičnu vrijednost.

Važnost izložene tematike i postojeće stanje zahtijeva razmatranje i podršku Saveznog savjeta za civilnu zaštitu i republičkih štabova civilne zaštite naših triju primorskih republika. Oni bi morali preuzeti funkciju nosilaca i pokretača ostvarivanja predloženih zamisli, u suradnji s organima uprave za narodnu obranu i za pomorstvo, saobraćaj i veze. Time posao na oživotvorenju efikasne organizacije spašavanja na obalnom moru SFRJ nije završen, on tek predstoji.

B I L J E Š K E :

¹ Spašavanje ljudskih života na moru (naučna rasprava). Izdanje mornaričkog glasnika, Beograd 1971, Predgovor, str. 3.

² Vidi: Zaključci Simpozija, Spašavanje ljudskih života na moru izdanje mornaričkog glasnika, Beograd 1971., str. 469 — 470.

³ Smjernice o daljnjoj dogradnji i djelovanju civilne zaštite u miru i ratu. Predsjedništvo SFRJ Beograd 1983., str. 1.

⁴ Zakon ONO, član 142. (»Službeni list« SFRJ br. 21/82).